

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Role policejního psychologa při odhalování trestné činnosti

Bakalářská práce

Autor: Štěpánka Hošková

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Oponent práce: Mgr. Lucie Špráchalová

Zadání bakalářské práce

Autor: Štěpánka Hošková

Studium: P17P0348

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Role policejního psychologa při odhalování trestné činnosti**

Název bakalářské práce AJ: The role of a police psychologist in detecting crime

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá rolí policejního psychologa při objasňování trestných činů a metodami zkoumání osobnosti pachatele. Obsahuje historii policejní psychologie, psychologii výslechu, pachatele, oběti a další související témata. Výzkumnou metodou je kvalitativní šetření realizované technikou rozhovoru s policejním psychologem.

1. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Policejní psychologie. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4. 2. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9. 3. MATOUŠKOVÁ, Ingrid. Aplikovaná forenzní psychologie. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0. 4. HOFMANOVÁ, Jiřina. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele. Praha: Jaroslav Hofman, 2010. ISBN 978-80-904379-0-6. 5. ZÁHORSKÁ, Jindřiška. Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-236-2.

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Oponent: Mgr. Lucie Špráchalová

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci Role policejního psychologa při odhalování trestné činnosti vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne _____

Štěpánka Hošková

Anotace

HOŠKOVÁ, Štěpánka. Role policejního psychologa při odhalování trestné činnosti. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021, 52. Bakalářská práce.

Cílem práce je představit roli policejního psychologa při objasňování trestných činů a metodu psychologického profilování pachatele. Důležitým tématem je zde psychologická služba u Policie ČR a dokument Pokyny policejního prezidenta č.231/2016, o psychologických službách, které tuto pozici upravují. Postupem času se stala práce policejního psychologa mnohem komplexnější, než tomu bylo dříve, proto je velmi důležité představit si její začátky a historii, která sahá až do 20. let minulého století. Dalším tématem je současná situace v České republice v porovnání se současnou situací v zahraničí. Následuje kapitola o psychologickém profilování pachatele a jeho postupu, který je poté představen na reálných případech sériových vrahů. Výzkumnou metodou je kvalitativní šetření formou strukturovaných rozhovorů s policejními psychology.

Klíčová slova: policejní psychologie, policejní psycholog, behaviorální analýza, psychologické profilování

Annotation

HOŠKOVÁ, Štěpánka. The role of a police psychologist in detecting crime. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021, 52. Bakalářská práce.

The aim of my bachelor's thesis is therefore to present the role of a police psychologist in clarifying crimes and the method of psychological profiling of the offender. An important topic here is the psychological service at the Police of the Czech Republic and the document Instructions of the Police President No. 231/2016, on psychological services, which regulate this position. Over time, the work of a police psychologist has become much more complex than before, so it is very important to imagine its beginnings and history, which dates back to the 1920s. Another topic is the current situation in the Czech Republic in comparison with the current situation abroad. The following chapter on the psychological profiling of the offender and his procedure, which is then presented on real cases of serial killers. The research method is a qualitative survey in the form of structured interviews with police psychologists.

Keywords: Police psychology, police psychologist, behavioral analysis, psychological profiling

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská závěrečná práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod.....	8
1. Psychologická služba u Policie ČR.....	9
2. Pojem policejní psychologie	11
3. Historie policejní psychologie.....	14
4. Současná situace v České republice	16
5. Současná situace v zahraničí.....	17
6. Psychologické profilování pachatele.....	18
7. Postup při profilování pachatele.....	19
7.1 Jack Rozparovač.....	20
7.2 Ladislav Hojer.....	21
7.3 Gary Leon Ridgway – vrah od Zelené řeky	22
7.4 Albert Henry Desalvo – Bostonský škrtič.....	23
8. Výzkumná sonda na téma „Jak policisté vnímají práci policejního psychologa“	24
9. Kvalitativní výzkumné šetření formou strukturovaných rozhovorů s policejními psychology	29
9.1 Respondent č.1	29
9.2 Respondent č.2	32
9.3 Respondent č.3	34
9.4 Respondent č.4	38
9.5 Respondent č.5	42
9.6 Vyhodnocení strukturovaného rozhovoru.....	45
Závěr	49
Seznam použité literatury.....	50
Monografie:.....	50
Články:	50
Právní předpisy:	51
Internetové zdroje:	51

Úvod

Profese policejního psychologa není v dnešní době tak běžná, a v povědomí společnosti příliš rozšířená. Ani termín policejní psychologie ještě není v našem slovníku na rozdíl od sousedních států tak zakořeněný. Obsah práce policejního psychologa je pomoc při vybírání personálního obsazení policie, psychická podpora zaměstnanců při vyšetřování náročných případů, ale i v soukromém životě, podpora obětí trestných činů a jejich rodinných příslušníků, práce na telefonních linkách krizové pomoci nebo třeba vyjednávání situací s rukojmími.

Policejní psycholog se však může zapojit přímo i do vyšetřování trestných činů, pokud si ho policisté přizvou jako konzultanta. Může být nápomocen při sestavování psychologického profilu pachatele, který pomůže určit osobnost i životní styl pachatele, čímž pomůže při hledání a dopadení pachatele. Tato skutečnost však není v mnoha zemích, včetně České republiky, příliš známá a využívána.

Cílem práce je proto představit roli policejního psychologa při objasňování trestných činů a metodu psychologického profilování pachatele. Důležitým tématem je zde psychologická služba u Policie ČR a dokument Pokyny policejního prezidenta č.231/2016, o psychologických službách, které tuto pozici upravují. Postupem času se stala práce policejního psychologa mnohem komplexnější, než tomu bylo dříve, proto je velmi důležité představit si její začátky a historii, která sahá až do 20. let minulého století.

Dalším tématem je současná situace v České republice, což znamená, jak u nás vypadá práce policejního psychologa v současnosti, v porovnání se současnou situací v zahraničí. V zahraničí mluvíme hlavně o Americe a Velké Británii. Představíme si systémy ViCLAS a ViCAP v rámci mezinárodní spolupráce. Následuje kapitola o psychologickém profilování pachatele a jeho postupu, který je poté představen na reálných případech známých sériových vrahů – Jacka Rozparovače, Ladislava Hojera, vraha od Zelené řeky a Bostonského škrtiče.

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila kvalitativní šetření formou strukturovaných rozhovorů s pěti policejními psychology. Stanovila jsem výzkumný problém, výzkumný cíl a pět výzkumných otázek, ze kterých jsem sestavila patnáct tazatelských otázek, na které mi odpovědělo pět policejních psychologů, které jsem pro tyto účely kontaktovala.

1. Psychologická služba u Policie ČR

Služba u Policie vyžaduje jistou dávku psychické odolnosti, ale i přesto tato práce psychicky ovlivňuje každého z policistů, kteří musí snášet spoustu stresu a vypjatých situací. Málokdo si umí představit, jak náročná tato práce může být. Policisté jsou skupina velmi ohrožená Posttraumatickou stresovou poruchou, která je vyvolána jako důsledek nadměrného stresu nebo traumatické události. „Mezi zvláště zátěžové situace v rámci policejní služby patří například ohrožení vlastního života nebo zdraví, ohrožení života kolegů, použití střelné zbraně, pohled na případy kruté smrti a vážná zranění, sebevražda, hromadné neštěstí a jiné mimořádné události, úmrtí dítěte, sdělování úmrtí nebo situace, kdy jsme svědky bezmocnosti obětí trestných činů.“ (Vymětal a kol., 2010, s.35)

Syndrom vyhoření může být dalším problémem vyvolaným chronickým stresem. Mezi příznaky patří emoční vyčerpanost, celková únava, deprese a úzkosti. „Vyčerpání, pasivita a zklamání ve smyslu burnout syndromu se dostavuje jako reakce na převážně pracovní stres. Jako burnout („vyhoření“, či „vyhasnutí“) bývá popisován stav emocionálního vyčerpání vzniklý v důsledku nadměrných psychických a emocionálních nároků.“ (Kebza, Šolcová, 2003, s.7) Proto se psychologická služba u Policie ČR stala velmi důležitou, už jen kvůli psychické podpoře policistů. Postupně se policejní psychologie stala komplexnější, a ukázala se potřebnou ve více ohledech.

Psychologickou službu u Policie ČR stanovují Pokyny policejního prezidenta č.231/2016, o psychologických službách. Část druhá, Hlava první, článek číslo tři říká, že: „Organizační struktura pracoviště psychologa je závislá na rozsahu zabezpečované problematiky a zejména počtu policistů a zaměstnanců působících na konkrétním pracovišti policie. Tvoří ji psychologové a popřípadě asistent psychologa, který zabezpečuje administrativní činnosti spojené s činností pracoviště psychologa; po zaškolení může pod odborným vedením psychologa administrovat psychologické testové metody.“ (Pokyny policejního prezidenta č.231/2016, o psychologických službách)

Policejní psycholog:

- „se podílí na personálním výběru zjišťováním osobnostní způsobilosti, prováděním psychologických vyšetření v rámci výběrových řízení a spoluprací s výběrovými komisemi
- vytváří normy pro psychodiagnostická vyšetření, zavádí metody personálního výběru, vytváří psychologické profily při obsazování služebních a pracovních míst

- zajišťuje poskytování psychologické péče pro policisty a zaměstnance, zejména formou konzultace, poradenství, preventivní psychologické péče a krizové intervence
- provádí přednášky, výcviky a semináře v komunikaci, sociálních dovednostech, schopnosti lépe zvládat konflikty a vzdělávání středního managementu
- poskytuje psychologickou pomoc osobám z řad veřejnosti, které se staly obětí trestné činnosti, mimořádné události většího rozsahu, dopravní nehody atd., poskytuje krizovou intervenci v rodinách pohřešovaných, zejména pohřešovaných dětí
- spolupracuje s organizačními články krajského ředitelství podle jejich požadavků a potřeb, zejména poskytuje odbornou podporu službě kriminální policie a vyšetřování při provádění výslechů a profilování pachatelů a asistuje krajské pořádkové jednotce při nasazení jejích členů v situacích, které by mohly vyžadovat krizovou intervenci
- v případě potřeby asistuje členům antikonfliktních týmů či vyjednávačům a při sdělování nepříjemných zpráv či v jiných obtížných komunikačních situacích
- spolupracuje s dalšími psychologickými pracovišti policie, s týmy posttraumatické intervenční péče, s týmem anonymní telefonní linky pomoci v krizi, s psychology bezpečnostních sborů při pomoci obětem mimořádných událostí většího rozsahu a s institucemi mimo policii při zajištění návazné psychologické péče“ (Oddělení psychologických služeb, Policie České republiky [online])

Policejní psycholog potřebuje mít pro svou profesi podrobné znalosti základních psychologických disciplín, a je nutná orientace ve forenzní a kriminální psychologii. Také musí znát trestní právo hmotné a procesní. Nutností je také policejní činnost i s jejich právními předpisy. Pokyn policejního prezidenta o psychologických službách stanovuje, že psychologem je: „Příslušník policie (dále jen „policista“) nebo zaměstnanec zařazený v policii (dále jen „zaměstnanec“), který absolvoval jednooborové magisterské studium v oboru psychologie a je zařazen na služebním nebo pracovním místě, pro které je toto vzdělání stanoveno jako požadavek“ (Pokyn policejního prezidenta č.231/2016, o psychologických službách, čl.2)

Dále v článku č.5 je stanoveno, že „Psycholog průběžně prohlubuje svou odbornost a kvalifikaci především účastí na vzdělávacích programech, odborných stážích, odborných seminářích, v psychoterapeutickém výcviku nebo samostudiem odborné literatury a dalších zdrojů.“

2. Pojem policejní psychologie

Nemusí se na první pohled zdát, že pole psychologie a policejní činnost mají něco společného. Zatímco první disciplína může být v mysli veřejnosti spojena s laboratorními experimenty, druhá disciplína může být spíše nebezpečnou prací zahrnující pronásledování hrozivých zločinců... Jde o to, že jak psychologie, tak policie jsou mnohostranné profese, přesto se obrazy každé z nich vytvářejí často ze zaujatých mediálních portrétů nebo z krátkých setkání s členy jedné z těchto profesí. (Ainsworth, 2002, s.1)

Pojem *policejní psychologie* není v dnešní době ještě tak často používaný. Stejně tak informovanost společnosti, a to i v oblasti obecné psychologie, je minimální. Podle údajů z roku 2004 (Čírtková, 2004, s. 45) se uvádí, že stále existuje mnoho psychologů, kteří tento pojem neznají. Německý ekvivalent *Polizeipsychologie*, anglicky *Police Psychology*, je termín, který je ve srovnání s praxí u nás běžně používaný. „Výrazem policejní psychologie se rozumí uplatňování psychologických přístupů, hledisek a poznatků v policejní a bezpečnostní branži. Policejní psychologie se zajímá o chování a prožívání lidí v situacích, v nichž jde o zjišťování zákonnosti, veřejného pořádku a bezpečnosti“ (Čírtková, 2004, s. 45). Je to mladá aplikace, která je stále v počátcích. Podle Čírtkové (2004, s. 45) vzniká jako přímý důsledek změn v pojmání policejní profese. Existence policejní psychologie, ale i její podoba jsou totiž závislé na představách o náplni a způsobu výkonu tohoto povolání. Změny v názorech veřejnosti lze stručně charakterizovat jako důraz na sociální a psychologickou dimenzi policejního jednání. Policisté se často ocitají v sociálně komplikovaných situacích (jednají s obětí nebo poškozeným, situace s rukojmím, asistence při fotbalových utkáních, výslech mladistvých atd.). Je zapotřebí, aby byli do těchto situací náležitě odborně vybaveni. V policejních sborech různých zemí se začínají zřizovat psychologická pracoviště a policejní psychologie získává svou institucionální základnu.

Obsah policejní psychologie výrazně ovlivňují praktické potřeby výkonu policejní profese, a lze ho rozčlenit do dvou okruhů – a to okruh převzatých poznatků a okruh původních poznatků. Do první kategorie patří teorie, modely a poznatky převzaté z jiných psychologických disciplín a aplikované na policejní prostředí. Zejména potom z obecné psychologie, psychologie osobnosti, sociální psychologie a psychopatologie. Zahrnuje témata jako například orientační odhad osobnosti, problematiku stresu, agrese či ovlivňování druhých. Ta jsou pro policejní psychologii důležitá. Druhý okruh obsahuje

poznatky, jež jsou výsledkem vlastní výzkumné aktivity. Pomoc policejní psychologie je třeba zejména v situacích jako „jednání policistů pořádkové i dopravní služby s občany, jednání s agresivním jedincem, jednání s duševně narušenými jedinci, jednání s oběťmi trestných činů, při sdělování nepříjemných zpráv (např. o úmrtí blízké osoby), situace rodinných rozepří, vyjednávání v situaci rukojmích, psychologické stránky hromadných situací typu demonstrací či fotbalových utkání, zásady bezpečného chování náhodných přítomných v situaci ohrožení, zvládání náročných stresových situací policisty apod.“ (Čírtková, 2004, s. 46). Studium těchto situací přispívá k utváření poznatků. Existují disciplíny blízké policejní psychologii, které také zkoumají psychologické stránky uplatňování práva ve společnosti. Tou je především forenzní psychologie nebo kriminální psychologie.

„Podobně jako jiné aplikované disciplíny se i policejní psychologie rozvíjí po dvou liniích – jednak jako nauka neboli oblast poznání, jednak jako určitá praktická služba. Jinak řečeno, policejní psychologie zprostředkovává nejen určité penzum vědění pro nepsychology v policejní a bezpečnostní branži, ale představuje i zcela konkrétní odborné činnosti, které vykonávají policejní psychologové“ (Čírtková, 2004, s. 47). Dnes už se práce policejního psychologa nevztahuje pouze na personální výběr na základě posouzení psychologické způsobilosti k výkonu policejní profese, ale v posledních několika letech se toto povolání formuje po zahraničním vzoru do širokého uplatnění.

Ačkoliv byla policejní psychologie dlouho označována za pavědu „V 70. letech minulého století byla v odborných kriminalistických kruzích avizována nutnost specializace v oblasti způsobu páčání trestných činů. Způsobu páčání trestné činnosti se věnoval zejména Musil, který nazval odborné kriminalistické znalosti založené na zkoumání problematiky způsobu páčání „analýzou způsobu páčání trestné činnosti“, zdůrazňoval, že praktická potřeba specializace vznikla v souvislosti s fungováním evidencí modu operandi, kdy registrace, klasifikace a systematizace dat se neobejde bez specialistů v oboru analýzy způsobu páčání trestné činnosti.“ (Hofmanová, 2010, s.9)

Lidé se po dlouhou dobu zabývali otázkou, jak vniknout do mysli pachatelů, aby dokázali urychlit proces dopadení. Během posledních desítek let jsou rozvíjeny analýzy specifického chování osob. Zkoumali, jak se liší pachatel závažného trestného činu od „normálního“ člověka. „Kritickou diskusi k otázkám klasicky pojímaného profilování otevřel v roce 2008 Snook, který nazval profilování pachatele pseudovědeckým

postupem, který nemá základy ve vědecké teorii a trpí vážným nedostatkem empirické podpory. Prohlásil, že profilující pracují se zastaralými teoriemi osobnosti a ignorují relevantní výsledky vědeckých výzkumů.“ (Hofmanová, 2010, s.10). Čírtková v knize Forenzní psychologie (2013) uvádí že „Kriminalita představuje interdisciplinární problém. Na studiu kriminálních jevů se proto podílejí různé vědní disciplíny, jejichž poznatky se vzájemně prolínají a doplňují. Psychologické zkoumání různých kriminálních fenoménů navazuje na informace ostatních oborů. Platí srozumitelná úvaha: čím více o kriminalitě víme, tím lépe můžeme uplatnit vlastní psychologické poznatky při řešení konkrétních kriminálních jevů počínaje jejich výkladem, přes jejich objasňování a vyšetřování a konče návrhy účelných strategií prevence.“ (Čírtková, 2013, s.44)

Hofmanová tvrdí že „Pro sestavování kriminálních profilů pachatelů, tj. modelu jejich fyzických a psychických vlastností, je v odborné zahraniční literatuře používán termín profilování pachatele.“...“Základní koncept je u všech popisovaných technik obdobný: v trestném činu se odráží chování pachatele a studium tohoto chování dovoluje vytvoření závěrů o pravděpodobném pachateli.“ (Hofmanová, 2010, s.12)

Jakmile je profese policejního psychologa přijímána a uznávána, začínají se prověřovat možnosti policejních psychologů jako odborníků na lidské chování a prožívání a jsou zapojováni do konkrétních problémů policejní praxe. Například jsou žádáni o odborná stanoviska k závažnějším kriminálním činům, podílejí se na veřejných vztazích a mediální komunikaci (utváření image policie a styk s veřejností), jsou konzultováni v kauzách problematických pracovních výkonů (posouzení příčin selhání jednotlivce či pracovní skupiny při policejních akcích), zapojují se do policejní prevence kriminality, vytvářejí psychologický odhad osobnosti neznámého pachatele podle scény deliktu, vypracovávají zásady komunikace s obětí trestného činu, šokovaným oznamujícím či s pachatelem. Dále se od nich požaduje například obraz toho, jak se má chovat oběť loupežného přepadení nebo znásilnění tak, aby zvýšila své šance na přežití. Zkrátka se s přibývajícimi roky policejní psychologie stává více pestrou, rozvíjející se, ale také velmi odborně náročnou profesí.

3. Historie policejní psychologie

„V rámci vývoje forenzní psychologie jsou nejčastěji uváděny tyto historické etapy

(Čírtková, Červinka, 1994; Sochůrek, 2002; Matoušková, 2013; Čírtková, 2013):

- Nastolení forenzně psychologické problematiky v 2. polovině. 18. století (část 2.1)
- Vývoj forenzně psychologického zkoumání v 19. století (část 2.2)
- Vznik forenzní psychologie jako experimentální disciplíny na počátku 20. století
- Rozvoj forenzní psychologie ve 20. století“ (Polišenská, 2019, s.34)

Podle Čírtkové (2004, s. 47) se počátky policejní psychologie datují do dvacátých let minulého století, a to právě pouze za účelem této „pomoci“ v bezpečnostní složce. Záhy se však k výběru zaměstnanců přidala i jejich odborná příprava k výkonu, o kterou se policejní psycholog staral. „V období první republiky platila zákonná povinnost podrobit se psychologickému vyšetření pro zájemce o práci u policie i četnictva. Vyšetření prováděl výhradně Psychotechnický ústav v Praze a doporučující psychologický závěr lékaře byl limitující podmínkou pro přijetí žadatele. V souvislosti s politickým vývojem byla v roce 1937 tato povinnost zrušena. Psychologické posuzování způsobilosti pro výkon policejní profese bylo obnoveno až v roce 1970 a svěřeno interním pracovníkům, tj. policejním psychologům. V sedmdesátých letech se psychologie také výrazněji prosazuje v policejním školství. Lze říct, že dochází k institucionalizaci policejní psychologie u nás s tím, že k jejím hlavním úkolům patří oblast personálního výběru a dále sféra policejní přípravy policistů“ (Čírtková, 2004, s. 48). První generace policejních psychologů dokázala obstát v novém aplikačním terénu, a vytvořila tak jakýsi standart policejního psychologa.

„V 70. letech minulého století byla v odborných kriminalistických kruzích avizována nutnost specializace v oblasti způsobu páčání trestných činů. Způsobu páčání trestné činnosti se věnoval zejména Musil, který:

- Nazval odborné kriminalistické znalosti založené na zkoumání problematiky způsobu páčání „analýzou způsobu páčání trestné činnosti“,
- Zdůrazňoval, že praktická potřeba specializace vznikla v souvislosti s fungováním evidencí modu operandi, kdy registrace, klasifikace a

systematizace dat se neobejde bez specialistů v oboru analýzy způsobu páčání trestné činnosti

- Kritizoval nízkou úroveň znalostí o modu operandi jednotlivých druhů trestných činů, která ovlivňuje prováděné analýzy, zpracováváné ponejvíce v obecné poloze,
- Kritizoval, že informace k závažné a opakované trestné činnosti jsou většinou zjišťovány až po dopadení pachatele a vycházejí pouze z jeho doznání,
- Kritizoval, že zpracováváné analýzy neumožňují pružně reagovat na operativní situaci“ (Hofmanová, 2010, s.9)

„Počátky využívání psychologických poznatků pro účely vyšetřování kriminálních kauz spadají zhruba do přelomu 19. a 20. století. Psychologové se poprvé oficiálně zapojují do živých kriminálních případů v roli tzv. expertních svědků (expert witnesses). Pravděpodobně prvním doloženým expertem se stal psycholog Albert von Schrenck-Notzing, který v roce 1896 zpochybnil věrohodnost výpovědi svědků při soudním líčení v Mnichově proti muži obviněnému z vražd tří žen.“ (Čírtková, 2007, s.9)

„V letech 1995-2008 v rámci grantů Ministerstva vnitra ČR bylo uskutečněno několik výzkumných šetření násilné trestné činnosti, jejichž výsledky je možné považovat za základ aplikace a dalšího rozvoje behaviorální analýzy v Policii České republiky, Jedná se o projekt „Zvýšení efektivity ohledání místa činu u nejzávažnějších násilných deliktů“ z let 1995-1997, projekt „Videografie ve vyšetřování“ z let 1996-1998, projekt „Násilná trestná činnost páchaná jednotlivci a organizovanými skupinami“ z let 2000-2003 a projekt „Objasňování úmyslně zakládaných požárů a výbuchů“ z let 2000-2003.“ (Hofmanová, 2010, s.15-16)

4. Současná situace v České republice

„Pokud jde o situaci v České republice, stále ještě bývá přirovnávána k vývojovému stupni šedesátých let minulého století v USA, tj. k období předcházejícímu významnějšímu rozšíření metody“ (Záhorská, 2007, s.21) Jak již bylo zmíněno, policejní psychologie v rámci vyšetřování trestných činů je v České republice velmi omezená, ať už vycházíme z množství odborné literatury na toto téma, nebo ze skutečnosti, že policisté a kriminalisté ani neznají tuto složku profese policejního psychologa. Dnes už se práce policejního psychologa nevztahuje pouze na personální výběr na základě posouzení psychologické způsobilosti k výkonu policejní profese, ale v posledních několika letech se toto povolání formuje po zahraničním vzoru do širokého uplatnění. „V kriminalistickém ústavu psychologové vyhodnocují a interpretují výsledky polygrafického fyziodekčního vyšetření známého pod názvem detektor lži. Psychologové-soudní znalci se vyjadřují k otázkám osobnosti, motivace a věrohodnosti výpovědi obviněného. Je možné též provádět analýzu písemných sdělení-obsahovou i grafologickou. Poměrně novou službou u nás je psychologická konzultační činnost při vyšetřování závažných trestných činů, která výše zmíněné doplňuje.“ (Boukalová, 2005) V České republice jsou policejní psychologové přizváni jako konzultanti k určitým druhům trestné činnosti. „V tomto případě lze profilování vnímat dle zákona jako určitý druh odborné konzultace z určitého oboru, tedy z oboru forenzní psychologie, která je upravena v § 157 odst. 3 trestního řádu: „*V závažných a skutkově složitých věcech může státní zástupce nebo policejní orgán využít odborné pomoci konzultanta, který má znalost ze speciálního oboru (...).*“ A dále též § 183 odst. 2 trestního řádu hovoří o možnosti využití konzultanta: „*V závažných a skutkově složitých věcech vyžadujících znalost speciálního oboru může předseda senátu přibrat konzultanta. Přitom postupuje přiměřeně podle ustanovení § 157 odst. 3.*“ (Hromádková, 2021) „Práce analytického týmu je podle Ludmily Čírtkové důležitá už proto, že i odborník se může mýlit.“ (Vetkovská, Blesk) Policejních psychologů je však nedostatek a ti stávající mají plné ruce práce. Ve většině případů policejní psychologové pracují na krajských správách a psychologů pracujících přímo v policejním útvaru je minimum. Což dobře vysvětluje fakt, který jsem již zmínila, že někteří policisté a kriminalisté ani neznají úplnou pracovní náplň policejního psychologa. Někteří dokonce ani neví, že existuje možnost využití psychologické konzultační činnosti v rámci vyšetřování trestného činu. Většina policistů se totiž potká s policejním psychologem pouze v rámci přijímacího řízení.

5. Současná situace v zahraničí

„Ve vědecké komunitě zabývající se profilováním existují dva na sebe navazující přístupy. První je reprezentován FBI (Federal Bureau of Investigation), kde také tento obor vznikl. FBI využívá zkušeností ověřených profesionálů a jejich praxe. Druhý přístup se vyvíjí v Evropě, respektive ve Velké Británii, kde je zastoupen Centrem pro investigativní psychologii (Centre for Investigative Psychology) v Liverpoolu, které se hlavně soustřeďuje na výzkum trestné činnosti.“ (Polišenská, Profilování pachatelů trestných činů, 2008)

Akademie FBI v Quanticu byla založena v 70. letech 20. století a její Jednotka behaviorálních věd je velmi úspěšná v profilování pachatelů. „Od roku 1978 jsou na tomto oddělení zpracovávány psychologické profily pro celé Spojené státy americké. Současně také toto oddělení působí jako centrum pro analýzu násilných trestných činů.“ (Záhorská, 2007, s.20-21) Psychologická konzultační činnost se používá i v zemích jako je Velká Británie, Německo, Švýcarsko, Slovensko a Nizozemsko. Druh spolupráce je většinou však jen konzultace s odborníky v psychologické oblasti. Spolupráce s psychologickými odborníky je většinou pouze distanční konzultace, nebo jsou k případům přizváni jako konzultanti. Velkou roli hraje spolupráce psychologů a vyšetřovatelů. Ve Velké Británii jsou známými centry psychologického profilování Centrum pro investigativní psychologii v Liverpoolu a univerzita v Surrey.

V rámci mezinárodní spolupráce vznikl kanadský systém ViCLAS (Violent Crime Linkage Analysis System) a americký VICAP (Violent Criminal Apprehension Program) za účelem zvýšení efektivity psychologických profilů. Tyto systémy napomáhají snadnější výměně informací o pachateli který např. vraždí v různých geografických oblastech. Spáchaný skutek vyšetřuje policie v oblasti, kde se skutek odehrál a pomocí těchto systémů je tak snadnější získat všechny informace, vytvořit si o něm ucelený obrázek a snadněji dopadnout pachatele.

„Behaviorální analýza se stala společně s analytickým systémem ViCLAS základem práce policejních jednotek, které byly zřízeny již v jedenácti státech Evropské unie a běžně zpracují v Kanadě, Austrálii a USA. Skupiny behaviorálních analytiků v Evropě vytvořily volné sdružení s názvem Skupina evropských uživatelů ViCLAS a behaviorálních analytiků (European ViCLAS Users and Behavioural Analysts Group: EVUBAG)“ . (Hofmanová, 2010, s. 58)

6. Psychologické profilování pachatele

Psychologické profilování pachatele, též analýza trestného činu nebo behaviorální analýza, je psychologickým přínosem pro policejní práci při vyšetřování trestného činu. „Behaviorální analýza má velmi těsný vztah k právním vědám, které stanoví, jaké činy jsou trestné a jaké represivní metody jsou přípustné v postupu proti kriminalitě a tím vytváří pevný rámec pro zaměření obsahu behaviorální analýzy. Trestní právo hmotné, trestní právo procesní i metody behaviorální analýzy mají stejnou funkci, tj. chránit společnost před trestnými činy, trestní právo i behaviorální analýza k tomu používá jiné metody a prostředky. Procesní normy stanoví meze, v nichž se mají orgány činné v trestním řízení pohybovat, méně určují pozitivní pravidla pro aktivní vyhledávání a shromažďování informací o trestném činu a jeho pachateli“ (Hofmanová, 2010, s.65-66). Úzký vztah má behaviorální analýza i ke kriminologii, hlavně kvůli empirickému vědění o zločinu a zločinci.

Psychologické profilování pachatele je metoda, která umožňuje sestavit kriminální profil pachatele trestného činu, a využívá k tomu psychologii pachatele a psychologii oběti. „Z toho lze odvodit, že každé chování (kriminální nevyjímaje) je výslednicí vzájemné souhry činitelů vnitřních – tj. osobnosti pachatele – a vnějších – situace (podmínek, které jedinec vnímá, zpracovává, hodnotí). Lidské chování je řízeno obvykle hierarchicky uspořádaným systémem plánů, vědomých a nevědomovaných (v těchto plánech se odrážejí naše schopnosti, emoce, zkušenosti, motivace, hodnoty aj.)“ (Matoušková, 2013, s.45)

„Východiskem pro tuto metodu je psychologický směr označovaný jako behaviorismus, jehož podstatou, velmi zjednodušeně řečeno, je zkoumání duševních stavů člověka především na základě lidského chování.“ (Hofmanová, 2010, str.7) Snaha zjistit, jak se pachatel závažného trestného činu liší od „normálního“ člověka dala základ mnoha výzkumům a pozornost se zaměřila na myšlenkové procesy pachatele trestních činů. „Vychádza sa z predpokladu, že správanie páchatel'a a teda i stopy, ktoré zanecháva na mieste činu a na obeti súvisia s trvalými charakteristikami osobnosti a majú teda istú vnútornú konzistenciu. Validita a reliabilita profilu narastajú, ak ide o sériové trestné činy so zhodnými kriminalistickými charakteristikami.“ (Heretik, 2004, s.87). Metoda psychologického profilování vychází hlavně z psychologie pachatele a psychologie oběti, jejichž poznatky pomohou odhalit vnitřní i vnější charakteristiku pachatele, a pomohou zúžit okruh podezřelých.

7. Postup při profilování pachatele

„Profil pachatele bývá pořizován téměř vždycky v souvislosti s objasňováním sériových vražd. Jsou však pořizovány i u jiných deliktů, např. u znásilnění nebo loupeže. U těchto deliktů jsou profily pachatelů ještě úspěšnější, neboť na rozdíl od sériové vraždy poskytuje oběť přímé informace o pachateli, například podle jeho řeči lze činit důležité závěry o osobnosti pachatele apod.“ (Protivinský, 2007)

Pro úspěšné sestavení psychologického profilu pachatele je důležité položit si tři otázky. První otázkou je, JAK byl čin spáchán. Odpověď na tuto otázku se sestavuje podle místa činu a nalezených stop, informací z pitevního protokolu a výpovědí vyslychaných osob. Probíhá tzv. Behaviorální analýza místa činu, která umožní sestavit jakousi psychologickou rekonstrukci činu. Odhalí, jak se celá situace odehrála od začátku až do konce a jak se choval pachatel. V této části se určí typová charakteristika skutku, prvotní charakteristika oběti, prvotní charakteristika scény deliktu, prvotní charakteristika způsobu páčání, prvotní charakteristika pachatele a kriticky se posoudí prvotní informace a důkazy.

Druhá otázka PROČ byl čin spáchán je důležitá, protože tak porozumíme motivaci pachatele. „Ze způsobu, jakým byl čin proveden, lze usuzovat na určité pohnutky, které vytvářely motivační pozadí kriminálního jednání. Z těchto indicií je rekonstruována pravděpodobná motivace pachatele, která vysvětluje, jak se pachatel těsně před činem cítil, co prožíval v průběhu deliktu a jaké vnitřní pohnutky (motivy) spustily, udržovaly a zaměřovaly jeho kriminální chování.“ (Čírtková, 2013, s.394) V této části se provede behaviorální rekonstrukce, objasňování skutkových okolností ve vztahu k oběti, ve vztahu ke scéně deliktu, ve vztahu ke způsobu spáchání a ve vztahu k pachateli. Také se provede diagnostika chování.

Třetí otázkou je KDO spáchal tento čin. Na základě informací získaných v předchozích krocích se utváří celkový obraz pachatele z jeho chování a prožívání. Sestavený profil kromě osobnostních a fyzických rysů pachatele obsahuje i pravděpodobné povolání a příslušnost k sociální vrstvě.

Pro představu zde uvedu několik známých případů, u kterých byl sestaven předpokládaný profil pachatele a v některých případech dopomohl k jeho úspěšnému zadržení. Tyto příběhy nám ukazují, že psychologický profil pachatele je mocný nástroj, který může ulehčit práci vyšetřovatelů a urychlit dopadení pachatele, ale pouze pokud je sestaven správně.

7.1 Jack Rozparovač

Sériový vrah, který působil v druhé polovině roku 1888 v chudinských čtvrtích londýnského Whitechapel. Případ Jacka Rozparovače je velmi známý po celém světě a dodnes je pachatel záhadou. Samozřejmě existuje spousta konspiračních teorií o tom, kdo by Jack Rozparovač mohl být. Kvůli nedostatku důkazů, které by mohly pomoci zjistit vrahovu identitu, je jedinou možností vytvářet nové a nové konspirační teorie a obvinít z těchto činů mnoho lidí. Tento případ láká i mnoho záhadologů, především historiků a amatérských detektivů, kteří se snaží případ vyřešit. Sami se nazývají ripperologové.

Jack Rozparovač vraždil ženy, které pracovaly jako prostitutky. Podřízl jim hrdlo a byl typický zohavováním těl na břicho, genitáliích a obličeji, podřezáním krku a vyjmutím orgánů. Díky této skutečnosti měla policie podezření, že vrah musí být chirurg, nebo mít alespoň nějaké znalosti z anatomie. Jedna z teorií říká, že Jack byl nejspíše řezník a důvod, proč vraždil prostitutky byl fakt, že byl nakažen některou z pohlavních nemocí, a že právě prostitutka ho nakazila. Proto k nim choval takovou nenávist, a proto jim zohavoval právě pohlavní orgány. „Nevíme, kým byl ten tajemný Jack, který si určil i svou přezdívku, když se podepsal v prvním dopisu 25. září 1888. Nevíme, kam se vrah vytratil a vlastně ani kolik měl obětí. Někdo tvrdí čtyři, jiní pět, ale také sedm, devět nebo jedenáct. Jediné, co s jistotou víme, je právě krutost a nezměrná bolest, ve které musely umírat jeho oběti, londýnské prostitutky. Brutalita, která je i v dnešní kriminalistice naprosto ojedinělá.“ (Drbohlav, 2015, str. 304). Přesný počet obětí se pravděpodobně nikdy nedozvíme, ale většinou se mluví o tzv. Kanonické pěti obětí, která představuje pět zavražděných prostitutek připisovaných právě Jackovi Rozparovači. Důvodem, proč bylo tak těžké poznat, které vraždy spáchal Jack bylo, že v té době byly takové morbidní útoky na ženy celkem časté. Skutečnost, že pachatel vraždil o víkendech a svátcích a na tak malém území napovídala, že vrah byl zaměstnan a bydlel v místě, kde se vraždy odehrály. Vyšetřování přineslo 7 hlavních podezřelých, převážně z nižších sociálních tříd. Později přišli na dalších 6 podezřelých, kteří pocházeli z vyšších sociálních tříd, a nakonec bylo mezi podezřelými okolo sta osob. Profilujícím byl Dr. Thomas Bond, který spojil fakta v pitevní zprávě Mary J. Kelly, údajně poslední oběti Jacka Rozparovače, s behaviorálními faktory, čímž vznikl jeden z prvních profilů pachatele.

Tento příběh je dodnes legendou a inspiroval mnoho spisovatelů, například Arthura Conana Doylea. Také se stal předlohou pro mnoho filmových, televizních i muzikálových zpracování.

7.2 Ladislav Hojer

„V České republice byla metoda profilování využita při vyšetřování brutální vraždy mladé ženy, ke které došlo v roce 1981 v Brně. Žena byla zardoušena, byly jí odřezány prsy a vyříznut genitál. Jak se později ukázalo, jednalo se o jednu z obětí Ladislava Hojera.“ (Hofmanová, 2010, s.44). Český sadistický sériový vrah a kanibal, který v letech 1978 až 1981 surově zabil a zohavil pět žen. Oběti nejdříve uškrtil a poté znásilnil. Postupně s počtem obětí stoupalo i jeho nutkání tělo zohavit. Ženám tedy například po smrti uřízl hlavu a zápěstí, prsy nebo pohlavní orgány. Některé části si schoval a poté snědl.

Při sestavování psychologického profilu vyšetřovatelé spolupracovali s psychiatry a sexuology, hlavně kvůli jeho atypičnosti. Výslednými možnými projevy pachatele bylo disociální, asociální, agresivní, bezcitné, anetické chování a časté delikventní sklony. Dále nestálost v pracovních ale i jiných vztazích, nápadná uzavřenost, citový chlad a malá schopnost navazovat vztahy, zvláště se ženami. Typicky sadistické prvky vraždy byly rdoušení, ucpaní dýchacích cest oběti, brutální servání oblečení, velký počet bodných ran rozmístěných po celém těle naznačující potěšení z deviance a destrukce. Odřezání částí těla, které symbolizují ženskost, jejich odnesení k další manipulaci a jejich konzumace. Znalci usoudili, že pachatel zavražděné ženy neznal. Pachatelem také nemohla být žena a odhadovaný věk vraha byl 18-35 let. Vzhledem k narušené osobnosti pachatele šlo také předpokládat, že se již dříve setkal s bezpečnostními orgány kvůli jiným deliktům, nebo je v evidenci u psychiatra. Nakonec bylo vytipováno asi 3500 možných podezřelých. Postupnými výsledky se počet snižoval až k Hojerovi, který se doznal pouze k jedné vraždě. Díky všem důkazům, které vyšetřovatelé shromáždili, se nakonec doznal i k ostatním vraždám. Ladislav Hojer byl extrémní psychopat a sexuální agresor s nekrofilními sklony. Byl odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán roku 1986 ve věznici Pankrác.

„Jedním z psychiatrů, který Hojera vyšetřoval, byl také doc. Karel Hynek, který se před lety o své postřehy podělil v rozhovoru pro idnes.cz:“...“Byl extrémní psychopatická osobnost s absolutní citovou tupostí, scházely mu i nejzákladnější morální normy či vlastnosti. Agresivita společně se sadismem se neprojevovala jen v sexuální oblasti, takže v úvahu nepřipadala ani kastrace či stereotaktická operace mozku, které u agresorů potlačí touhu po násilí a mohou zabránit recidivě. Zločiny spáchal v přičetném stavu, promyšleně a bez známek duševní choroby.“ (Drbohlav, 2013, s.293-294)

7.3 Gary Leon Ridgway – vrah od Zelené řeky

Svou přezdívku Vrah od Zelené řeky získal, protože své oběti skrýval nedaleko koryta Zelené řeky ve státě Washington. Roku 2001 byl konečně dopaden a obviněn z 48 vražd a v roce 2011 se doznal k ještě jedné vraždě. Tento sériový vrah v letech 1980 až 1990 zavraždil 49 prostitutek a byl odsouzen ke 49 trestům odnětí svobody na doživotí. Sám se však hlásil až k 71 vraždám, ale k prokázání neexistovaly důkazy. Prostitutky nalákal do svého auta, kde jim často ukazoval fotku svého syna, aby mu více důvěřovaly. Znásilnil je, poté uškrtil a některá těla i pořezal.

Na to, jaký byl Gary Ridgway měla určitě velký vliv jeho výchova. Matka vládla pevnou rukou a trestala Garyho velmi přísně a hodně ho ponižovala. Později přiznal, že chtěl matku zabít a sníst. Jeho násilné chování prvně vyvrcholilo, když mu bylo 15. Chtěl vědět jaké to je někoho zabít, tak bodl šestiletého chlapce, který naštěstí přežil. Když na začátku 80. let začalo mizet víc a víc prostitutek, policie musela nakonec případy odložit, protože nenašli žádná těla. V roce 1982 našli prvních 6 těl poblíž Zelené řeky, a tak dal tisk pachateli přezdívku. S narůstajícím počtem obětí a bez jakékoliv vážnější stopy se policie obrátila na odborníky z oblasti psychologie. Vznikla tak skupina Green River Task Force, kterou vedl uznávaný expert FBI, John Douglas. Tato skupina vypracovala pravděpodobný profil pachatele. Ani díky sestavenému profilu se nepodařilo vraha dopadnout a vyšetřovatelé se začali domnívat, že vrah od Zelené řeky zemřel, nebo se přestěhoval. Gary Ridgway však odpovídal profilu jen trochu, a proto na něj asi nebyla upřena pozornost.

Roku 1984 nabídl policii svou pomoc sériový vrah Ted Bundy, čekající na výkon trestu smrti. Sám vypracoval psychologický profil vraha od Zelené řeky, který se ukázal přesnějším než ten původní od Green River Task Force. Bundy hlavně upozornil na fakt, že vrah se k obětem vrátí, a že je tedy nutné hlídat místa, kde byla nalezena těla obětí. Také tvrdil, že vrah je nejspíše nekrofil, a Ridgway se po svém zatčení k nekrofilii přiznal.

Dne 30.11.2001 byl Gary Ridgway zatčen za vraždu čtyř žen a domluvil se s vyšetřovateli, že když se přizná a ukáže jim všechna místa činu, vyhne se trestu smrti. Dne 18. prosince 2003 byl Gary Ridgway odsouzen vrchním soudem v King County na 48 doživotních trestů bez možnosti propuštění – jeden za každou oběť. V roce 2011 se přiznal ještě k jedné vraždě, takže dohromady 49 doživotních trestů bez možnosti propuštění.

7.4 Albert Henry Desalvo – Bostonský škrtič

Mezi lety 1962 až 1964 zažíval Boston velmi těžké časy a všechny ženy měly strach z muže známého jako Bostonský škrtič. Pod záminkou se dostával do bytů samostatně žijících žen. Ty svázal, uškrtil a nakonec znásilnil. „Zvláštními atributy modu operandí Bostonského škrtiče byly kupříkladu značně vyzývavé polohy, do nichž stylizoval bezvládná těla obětí uškrcených kusem vlastního šatstva“ (Drbohlav, 2013, s.233). Tímto způsobem připravil o život 13 žen různého věku.

Vzhledem k povaze těchto činů se policie nejdříve zaměřila na známé sexuální devianty. Čím více stoupal počet obětí, tím více byli vyšetřovatelé přesvědčeni, že tyto vraždy mají na svědomí dva různí pachatelé. O této skutečnosti vypovídala hlavně skutečnost, že prvních 6 obětí zemřelo ve věku 55-85 let, zatímco zbytek obětí byly ženy do 30 let, a kvůli spermatu, které bylo nalezeno na různých částech těl obětí, což značí rozdílnost v sexuálních touhách, tedy rozdílnost v osobnostech pachatele. Dalším faktem bylo, že některé oběti byly znásilněny a některé ne. Proto vyšetřovatelé sestavili psychologický profil pro oba pachatele. Dr. James Brussels byl jediný kdo s touto teorií nesouhlasil. Vyčetl, že pachatel trpí schizofrenií z faktu, že oběti miloval a nenáviděl zároveň.

Sestavil profil, který tvrdil, že je pachatel silný a dokáže oběť rychle uškrtit. Odhadovaný věk do 30 let a postava středně vysoká. Hodně dbá na svůj zevnějšek, protože chce být pro okolí přitažlivý a pronásledují ho jeho sexuální problémy. Další předpovědi bylo, že není ženatý. V říjnu roku 1964 nahlásila žena, že ji v jejím bytě napadl muž kolem 30 let. Po vytvoření portréту policie poznala, že se jedná o Alberta Desalva. Po absolvování psychiatrického vyšetření byl diagnostikován jako schizofrenik a byl umístěn do psychiatrického zařízení, kde se následně doznal k vraždám připisovaným Bostonskému škrtiči. Jeho přiznání však bylo jediným důkazem o jeho vině. Nakonec byl odsouzen pouze za znásilnění a přepadení několika žen i přesto, že ve výpovědi uvedl informace, které mohl znát jen pachatel. Profil sestavený Jamesem Brusselsem odpovídal naprosto přesně až na jednu výjimku, a to, že Desalvo byl ženatý.

Albert Desalvo zemřel roku 1973 ve vězení, kde ho ubodal spoluvězeň. Případ Bostonského škrtiče však nadále zůstal otevřený kvůli pochybnostem o vině Desalva, který se podle některých odborníků doznal ke všem činům Bostonského škrtiče jen kvůli touze po slávě.

Ráda bych zde ukázala svou výzkumnou sondu na téma „Jak policisté vnímají práci policejního psychologa“. Hlavním důvodem je, že tato sonda potvrzuje má tvrzení, že policisté ani netuší, co všechno může policejní psycholog vykonávat, jak jsem několikrát uvedla v předchozím textu. Výzkumnou sondu jsem realizovala formou dotazníků u Policie ČR – Územní odbor služby kriminální policie a vyšetřování v Kolíně. Dotazník obsahoval 5 otázek a odpovídalo na něj celkem 11 respondentů. Samozřejmě vím, že je to velmi málo na vynášení soudů, ale pomůže nám to utvořit si jakýsi obrázek.

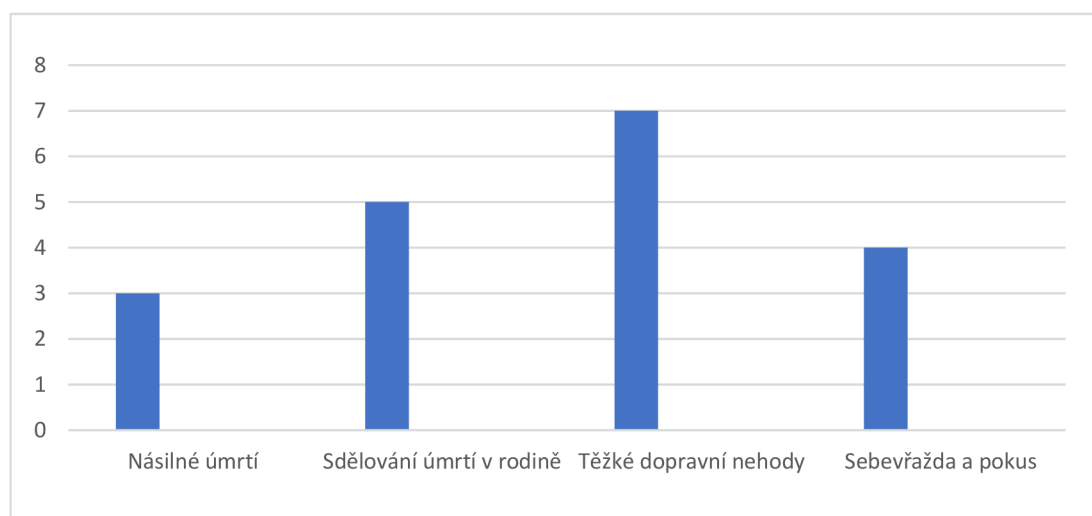
8. Výzkumná sonda na téma „Jak policisté vnímají práci policejního psychologa“

Dotazník obsahoval otevřené i uzavřené otázky, na které odpovídalo celkem jedenáct dotazovaných. Vzhledem k tématu jsem jako respondenty zvolila pracovníky Policie ČR – Územního odboru služby kriminální policie a vyšetřování v Kolíně. V následující části se zaměřím na zpracování jednotlivých získaných odpovědí.

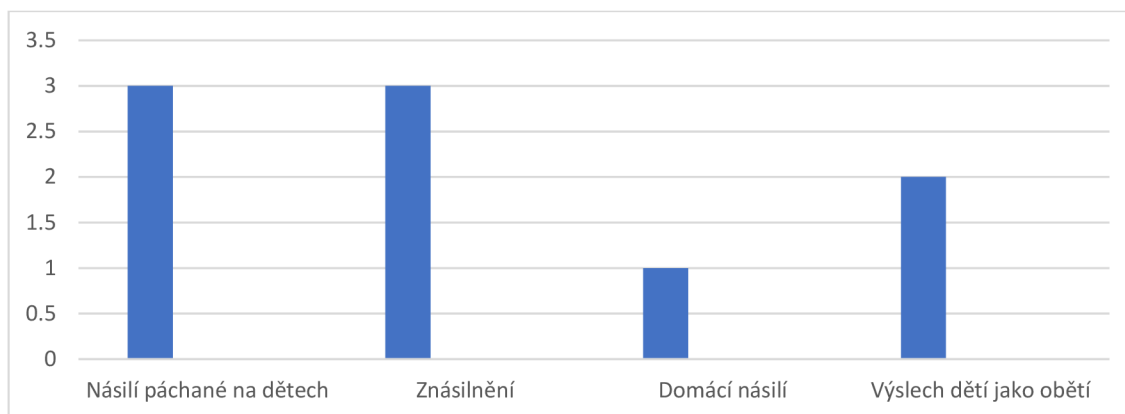
Hodnocení získaných odpovědí na jednotlivé otázky

V první otázce dotazníku jsem se ptala, k jakým případům je nutné přizvat policejního psychologa. Odpovědi respondentů byly různé, proto jsem je pro lepší přehlednost rozdělila do tří grafů. V prvním můžeme vidět, že z celkových 11 dotázaných policistů odpověděli 3, že policejního psychologa je nutné přizvat k násilnému úmrtí, 5 z nich odpovědělo sdělování úmrtí v rodině, 7 odpovědělo, že musí být přítomen u těžké dopravní nehody, a 4 pak k případům sebevražd a pokusů o sebevraždu.

Graf č.1–K jakým případům je nutné přizvat policejního psychologa? I.

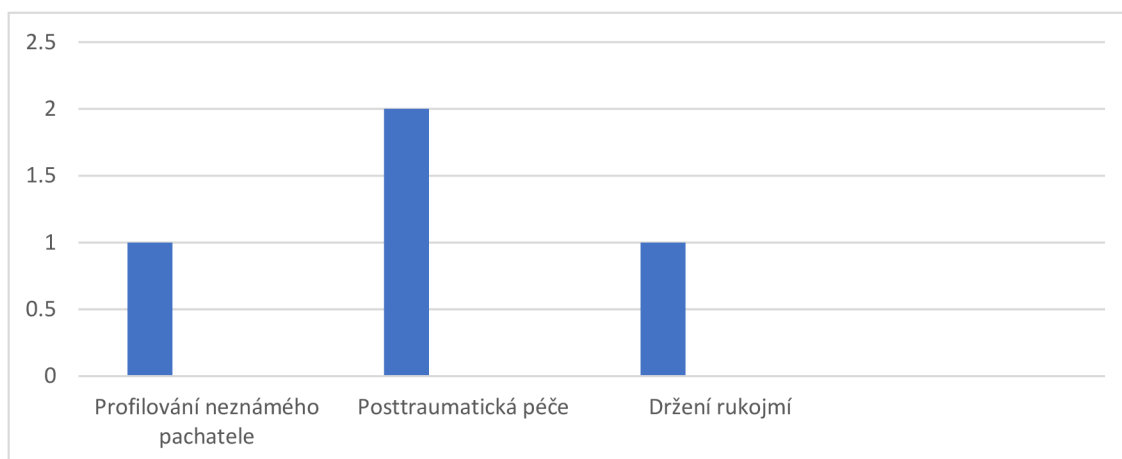

Graf č. 2–K jakým případům je nutné pozvat policejního psychologa? II.

Zároveň 3 dotázaní jako další důvod uvedli, že přítomnost policejního psychologa je nutná v případě násilí páchaného na dětech, 3 u případů znásilnění, 1 u domácího násilí a 2 při výslechu dětí jako obětí trestných činů (viz graf č. 2).

Graf č. 3–K jakým případům je nutné pozvat policejního psychologa? III.

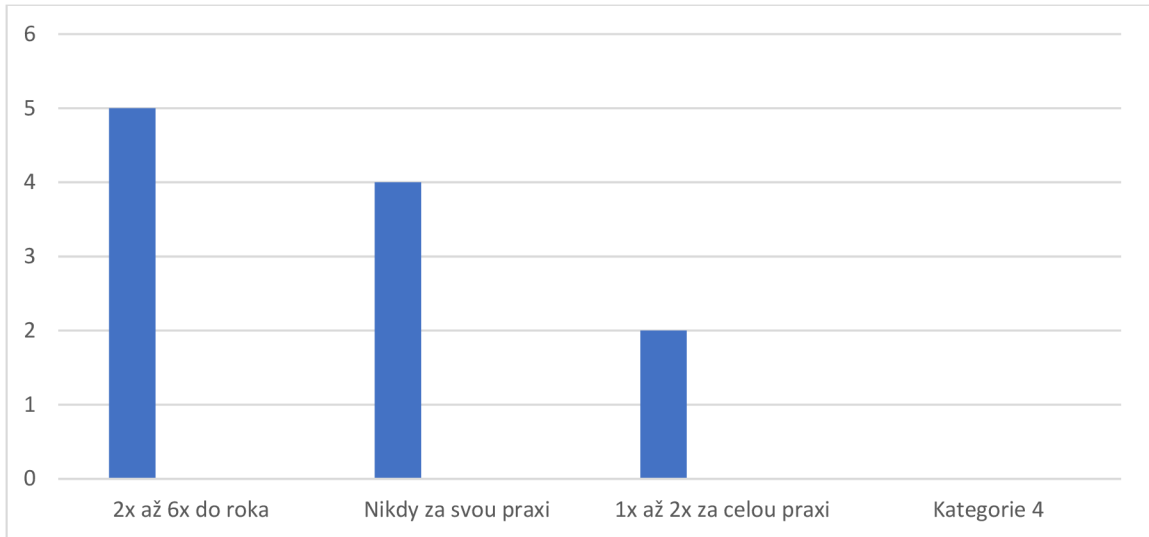

Posledními důvody pro přizvání policejního psychologa k případu bylo profilování neznámého pachatele, což uvedl 1 policista, stejně jako držení rukojmí a 2 další navíc uvedli posttraumatickou péči (viz graf č. 3).

Zajímavým faktem je, že pouze jeden respondent odpověděl zmíněné profilování neznámého pachatele. O této roli policejního psychologa mnoho lidí zatím neví, což vyplývá i z historie, kdy byl pokus začlenit policejního psychologa do procesu objasňování trestného činu považován za směšný. Naštěstí se tato metoda postupně rozvíjí a dostává se i do odborných publikací jako je Behaviorální analýza (Hofmanová, 2010). Další zajímavostí je, že nikdo z dotazovaných neodpověděl, že policejní psycholog je i terapeutem pro policisty.

V druhé otázce jsem se zaměřila na spolupráci policistů s policejním psychologem a ptala jsem se, jak často se setkali se vzájemnou spoluprací.

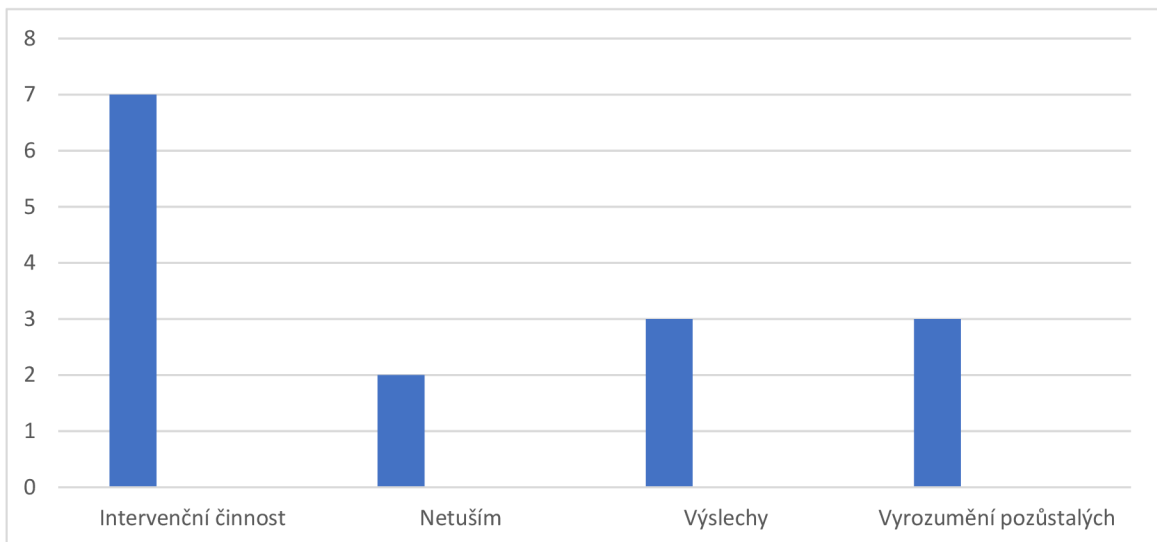
Graf č. 4 – Jak často spolupracujete s policejním psychologem?

Na grafu č. 4 můžeme vidět, že 5 respondentů odpovědělo 2x až 6x do roka, 2 respondenti, že 1x až 2x za celou svou praxi a 4 pak odpověděli, že s policejním psychologem nespolupracovali nikdy.

Ve třetí otázce jsem se ptala, jakou činnost policejní psycholog vykonává v rámci spolupráce s policií.

Graf č.5 – Jakou činnost policejní psycholog vykonává v rámci spolupráce s policií?

Na mou otázku z 11 policistů odpovědělo 7, že provádí intervenční činnost, 2 si nebyli prací policejního psychologa jisti, 3 uvedli, že spolupracuje při výslechu a další 3, že vyrozumí pozůstalé (viz graf č. 5).

Čtvrtá uzavřená otázka byla zaměřena na hodnocení práce policejního psychologa a zda je přínosná.

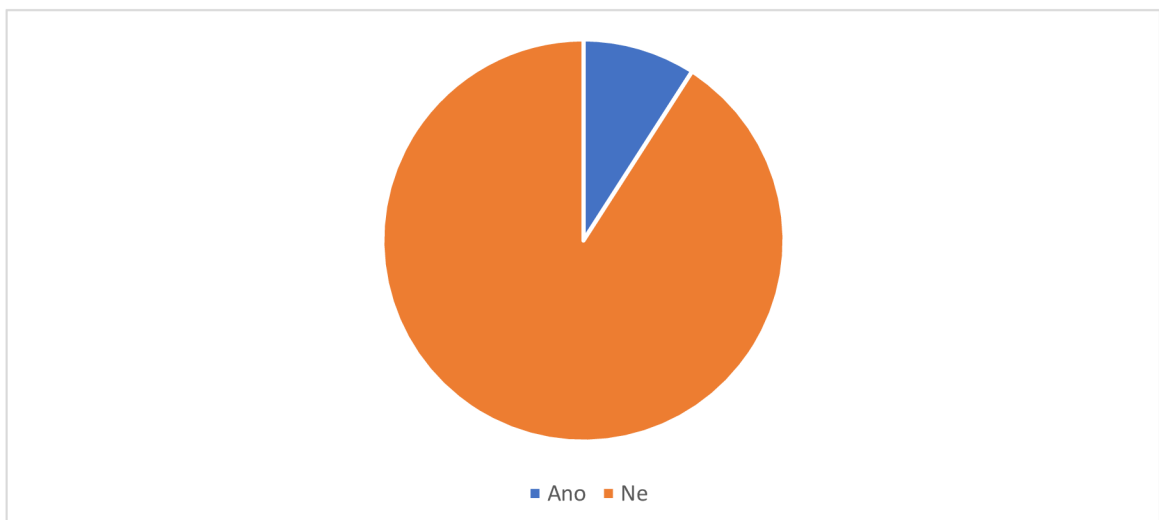
Graf č.6 – Je podle Vás práce policejního psychologa přínosná?

Podle grafu č. 5 můžeme vidět, že drtivá většina z dotázaných, 10 z 11, by označila práci policejního psychologa za velmi přínosnou a nenahraditelnou. Pouze 1 se domnívá, že práce policejního psychologa je nahraditelná.

Poslední otázkou bylo, zda si policisté dokážou představit, že by povolání policejního psychologa neexistovalo.

Graf.7 – Dokážete si představit, že by povolání policejního psychologa neexistovalo?

Odpovědi jsou v závislosti na předchozí otázce docela jasné. Opět většina respondentů odpověděla, že by si nedokázali představit, že by povolání policejního psychologa neexistovalo a pouze 1 se domnívá, že by se práce policejního psychologa snadno dala nahradit (viz graf č. 7).

Vyhodnocení dotazníku

Respondenti prostřednictvím dotazníku potvrdili mou hypotézu, že práce policejního psychologa je nenahraditelnou součástí práce s policisty a oběťmi trestných činů. Většinou je přítomen u sdělování úmrtí rodině, těžkých dopravních nehod nebo sebevraždy a pokusu o sebevraždu. Pomalu se v České republice přichází na to, že práce policejního psychologa obsahuje o mnoho více činností, než si většina myslí. Toto odvětví jistě čeká v budoucnosti ještě dlouhá cesta.

Dalším faktem vyplývajícím z odpovědí respondentů je, že většina příslušníků policie nemá tušení, že mohou také využívat služeb policejního psychologa při velké stresové zátěži nebo traumatické události, která by mohl mít vliv na jeho pracovní výkon.

Pro tuto práci je hlavní graf číslo 3, který nám jasně ukazuje, že kriminalisté nemají tušení o složce policejní psychologie, která by pomáhala v objasňování trestné činnosti v České republice, na rozdíl od Spojených států amerických, kde je to běžnou metodou vyšetřování.

9. Kvalitativní výzkumné šetření formou strukturovaných rozhovorů s policejními psychology

Nyní už se budu věnovat kvalitativnímu výzkumnému šetření. Na začátku jsem si stanovila výzkumný problém, který bych formulovala takto: Pozornost je zaměřena na profesi policejního psychologa a jeho zapojení v případech vyšetřování určitých trestných činů. Z výzkumného problému vychází cíl výzkumu, což je zjistit, jak se policejní psycholog zapojuje do vyšetřování trestné činnosti. Výzkumnou metodou je kvalitativní šetření formou strukturovaných rozhovorů s policejními psychology.

Výzkumné otázky:

1. V jakých případech se do vyšetřování zapojuje policejní psycholog?
2. Jaké metody používá policejní psycholog v rámci vyšetřování trestného činu?
3. Jak vnímají policisté práci policejních psychologů?
4. Jak se podílí policejní psycholog na profilování pachatele a v jakých případech?
5. Vzdělávají se nějakým způsobem policejní psychologové? Jakým?

Z těchto výzkumných otázek jsem vycházela a utvořila jsem 15 tazatelských otázek na které mi policejní psychologové odpovídali. V práci nebudu uvádět jejich jména a místo toho jim přidělím čísla.

9.1 Respondent č.1

1) Nejvíce mě zajímá, co Vás zaujalo na práci policejního psychologa?

- širší odborného záběru, rozmanitost práce, prostor stále se učit nové věci

2) Policejní psycholog musí mít pro přijetí vystudovanou jednooborovou psychologii. Vzděláváte se nějakým způsobem i po přijetí? Jakým?

- mám 5 let psychoterapeutického výcviku, výcvik v krizové intervenci, nespočet dalších kurzů, jsem certifikovaný transakční analytik, v transakční analýze se dále vzdělávám, čekám na otevření supervizního výcviku

3) O jaký druh školení mají policisté SKPV největší zájem?

- jednání s obětí trestného činu, s pozůstalými

4) Všichni mluví a píšou o vlivu stresu na policisty, ale co Vy? Jakým způsobem se vyrovnáváte se stresem?

- dbám na běžné zásady psychohygieny, tedy sport, příroda, snaha o pravidelný režim a přiměřenou stravu

5) Jakým způsobem probíhá spolupráce s policisty v rámci vyšetřování trestného činu? Volají Vás jako konzultanta, nebo pracujete přímo na oddělení?

- jsem v pozici konzultanta pro všechny útvary policie; v případě, že policista vyhodnotí účelnost spolupráce s psychologem, zavolá
- jedná se o dlouhodobý rozvoj spolupráce, kdy se navzájem učíme se obohacovat

6) V jakých případech jste zapojeni do vyšetřování trestných činů?

- pokud má policista otázky, nejasnosti, pochybnosti a potřebuje odborný názor
- pokud je potřeba pracovat s obětí, nebo pozůstalými, v některých případech se svědky

7) S jakými problémy při vyšetřování trestných činů se na Vás policisté nejčastěji obrací?

- otázky věrohodnosti (ne z pohledu znalce), taktiky postupu

8) Jaké metody využíváte při vyšetřování trestných činů?

- vyšetřování vede policejní orgán, nikoliv psycholog
- obecně rozhovor, pozorování, analýzu produktů

9) K jakým výsledkům Vás zvou?

- výslechy dětí, obětí TČ, svědků, pozůstalých

10) Konzultují s Vámi policisté taktiku výslechů?

- Ano

11) Jak se podílíte na profilování pachatele a v jakých případech? Máte s profilováním vlastní zkušenost?

- i když jsem v něm vyškolená, klasické profilování nedělám, nebývá ani vyžadováno

12) Co je podle Vás nejdůležitější při sestavování profilu pachatele?

- shromáždit co nejvíce informací, i detailů, které pak třídíme a dáváme do souvislosti, konzultujeme je společně s kriminalisty a vyšetřovateli

13) Máte osobní zkušenost s vyšetřováním sériových vražd? Pokud ano, popište prosím případ

- případ, který bych mohla označit za sériového vraha, jsme měli, ale byl okamžitě dopaden
- práce psychologa byla v souvislosti s tímto případem zaměřena na péči o pozůstalé, nikoliv na vyšetřování

14) Jak Vás vnímají policisté, se kterými spolupracujete? Myslí si, že je Vaše práce přínosná?

- někteří ano, někteří ne; na začátku je to myslím o osvědčení policistů, ale také o zkušenosti – když získají zkušenost a vidí reálný výsledek práce psychologa, který jim zjednodušil práci/pracovní situaci, často změni názor
- jak jsem již uvedla, jedná se o dlouhodobou spolupráci a vzájemné učení se

15) Myslíte si Vy, že je Vaše práce přínosná?

- ano, určitě; vzhledem k její náročnosti bych ji jinak nebyla schopná tak dlouho vykonávat

9.2 Respondent č.2

1) Nejvíce mě zajímá, co Vás zaujalo na práci policejního psychologa?

- Řešení krizových a mimořádných událostí

2) Policejní psycholog musí mít pro přijetí vystudovanou jednooborovou psychologii. Vzděláváte se nějakým způsobem i po přijetí? Jakým?

- Kurzy v psychodiagnostice, psychoterapeutický výcvik, odborné konference, vzdělávání v rámci interních porad.

3) O jaký druh školení mají policisté SKPV největší zájem?

- Nevím

4) Všichni mluví a píšou o vlivu stresu na policisty, ale co Vy? Jakým způsobem se vyrovnáváte se stresem?

- Nepociťuji stres z práce. Pokud se naskytne krátkodobě v osobním životě, tak pomáhá zdravotní životní styl, režim, sport.

5) Jakým způsobem probíhá spolupráce s policisty v rámci vyšetřování trestného činu? Volají Vás jako konzultanta, nebo pracujete přímo na oddělení?

- Na krajském ředitelství nepůsobíme přímo na oddělení SKPV, to jediné psychologové celostátních útvarů jako NCOZ, NPC. Při vyšetřování TČ však s námi policisté nekonzultují.

6) V jakých případech jste zapojeni do vyšetřování trestných činů?

- Žádných

7) S jakými problémy při vyšetřování trestných činů se na Vás policisté nejčastěji obrací?

- Žádnými

8) Jaké metody využíváte při vyšetřování trestných činů?

- Žádné

9) K jakým výslechům Vás zvou?

- Žádné. Na oddělení nejsem dlouho. Ve výjimečných případech spolupracuji s kolegyní.

10) Konzultují s Vámi policisté taktiku výslechů?

- Ne. Oni jsou většími odborníky na výslech.

11) Jak se podílíte na profilování pachatele a v jakých případech? Máte s profilováním vlastní zkušenost?

- Nijak a troufám si říct, že profilování u nás nemá žádné opodstatnění (zatím a naštěstí). Má smysl u sériových závažných TČ, které jsou v ČR raritou.

12) Co je podle Vás nejdůležitější při sestavování profilu pachatele?

- Nevím

13) Máte osobní zkušenost s vyšetřováním sériových vražd? Pokud ano, popište prosím případ

- Ne

14) Jak Vás vnímají policisté, se kterými spolupracujete? Myslí si, že je Vaše práce přínosná?

- Ano, ale v jiné oblasti – krizová intervence u obětí, pozůstalých, mimořádných událostí.

15) Myslíte si Vy, že je Vaše práce přínosná?

- Ano.

9.3 Respondent č.3

1) Nejvíce mě zajímá, co Vás zaujalo na práci policejního psychologa?

- a) možnost výkonu činnosti psychologa,
- b) spolupráce s jednotlivými složkami Policie ČR,
- c) kontakt se zajímavými a neobvyklými událostmi, situacemi a osobnostmi.

2) Policejní psycholog musí mít pro přijetí vystudovanou jednooborovou psychologii. Vzděláváte se nějakým způsobem i po přijetí? Jakým?

Naše vzdělávání probíhá na 2 úrovních:

- a) povinné profesní vzdělávání a seberozvoj – školení a výcviky zaměřené na výkon profese (vzdělávání a rozvoj v diagnostických metodách + práce s obětí TČ, krizová intervence, zvládání hromadných krizových situací, ...)
- b) soukromé vzdělávání – zájem o psychologická témata jako: psychologie emocí, kognitivní psychologie, psychoterapie, psychologie výslechu, ...)

3) O jaký druh školení mají policisté SKPV největší zájem?

Převážně jsou to témata zaměřená na komunikaci: např. komunikace se svízelnými typy osobnostmi, výslech osoby, specifika výslechu nezpl. dítěte apod. Dále mají zájem o informace ke konkrétním TČ, např. TČ nebezpečné pronásledování, nebezpečné vyhrožování (hodnocení rizik a nebezpečnosti pachatele) apod.

4) Všichni mluví a píšou o vlivu stresu na policisty, ale co Vy? Jakým způsobem se vyrovnáváte se stresem?

Naše práce má (dle mého názoru) 2 hlavní zdroje stresu:

- a) zaměření na bezchybný výkon činnosti, včetně vysoké odpovědnosti za správnost našich rozhodnutí (odborná psychologická vyjádření, závěry, rozhodnutí, analýzy, ...)
- b) asistence u emočně vypjatých událostí, např. u následků zvláště závažných TČ, mimořádných událostí a katastrof, kde pracujeme se zasaženými oběťmi a pozůstalými.

Když mám pocit, že je toho moc, pomáhá mi kontakt s rodinou (manželkou), sport (běh + plavání), procházky v přírodě, dobrý film, kniha, hudba...

5) Jakým způsobem probíhá spolupráce s policisty v rámci vyšetřování trestného činu? Volají Vás jako konzultanta, nebo pracujete přímo na oddělení?

Vždy jsme v pozici odborného konzultanta, nikdy nepracujeme na oddělení.

6) V jakých případech jste zapojeni do vyšetřování trestných činů?

Naše spolupráce v rámci vyšetřování TČ je spíše ojedinělá a vysoce individuální. Obvykle v situaci, kdy se vyskytne nějaká nestandardní, problematická situace nebo událost, kde by odborné kompetence psychologa mohly pomoci, např.:

- a) asistence u výslechu problematické (nespolupracující, agresivní), psychosociálně nezralé (nezl. dítě nebo mentálně retardované osoby) nebo duševně nemocné osoby (např. s poruchou autistického spektra, s paranoidním vnímáním světa, se schizofrenií apod.)
- b) žádost o pomoc při řešení konfliktních situacích (např. při nesouladu na pracovišti, řešení různých sporů za stížností) za účelem zklidnění nestabilní či vyhrocené situace. Patří sem také analýza psychické atmosféry na pracovišti – sociometrického šetření.
- c) analýza dokumentů a záznamů (audio i video): různé písemné stížnosti, anonymní oznámení, vyhrožování, analýza dokumentace nevyřešených nebo atypických případů z psychologického hlediska (tj. vytváření pravděpodobného profilu osobnosti pachatele, motivace apod.)
- d) podpora při přípravě výslechu: u složitějších výslechů konzultace vhodného postupu, vhodnosti či srozumitelnosti otázek apod.
- e) asistence u výslechu podezřelé osoby – příprava osoby na výslech, vytváření vhodných podmínek k zajištění poklidného průběhu výslechu a spolupráce podezřelého, monitorování průběhu výslechu a stavu a atypických projevů vyslychané osoby, záznam atypických projevů vyslychané osoby a následná konzultace dalšího vhodného postupu, ...

7) S jakými problémy při vyšetřování trestných činů se na Vás policisté nejčastěji obrací?

Viz předchozí odpověď.

8) Jaké metody využíváte při vyšetřování trestných činů?

Žádné, protože nevyšetřuji

9) K jakým výslechům Vás zvou?

Viz předchozí odpověď.

10) Konzultují s Vámi policisté taktiku výslechů?

Viz předchozí odpověď.

11) Jak se podílíte na profilování pachatele a v jakých případech? Máte s profilováním vlastní zkušenost?

Viz předchozí odpověď. V cca 5 případech jsem spolupracoval na neobjasněných případech jako konzultant, poskytoval jsem odborná vyjádření a doporučení, včetně zpracování pravděpodobného profilu osobnosti pachatele, na základě způsobu provedení TČ a chování pachatele na místě TČ.

12) Co je podle Vás nejdůležitější při sestavování profilu pachatele?

- a) dostatek zkušeností s psychodiagnostikou (dostatečně přesný nástroj),
- b) dostatek informací (relevantní data) pro vytvoření pravděpodobného profilu osoby,
- c) analyticko-syntetický přístup (vyvážené zpracování dat),
- d) věcnost, nestrannost a neutralita (objektivita)
- e) kritický přístup k získaným informacím (neustálé ověřování a zpochybňování hypotéz)
- f) opakovaná konzultace jako cenná zpětná vazba od nezúčastněných osob – laický pohled na věc (eliminace subjektivního i profesního zkreslení)

13) Máte osobní zkušenost s vyšetřováním sériových vražd? Pokud ano, popište prosím případ

Nemám.

14) Jak Vás vnímají policisté, se kterými spolupracujete? Myslí si, že je Vaše práce přínosná?

Je zapotřebí optat se spolupracujících policistů

15) Myslíte si Vy, že je Vaše práce přínosná?

Kdybych si to nemyslel, tak by ji nedělal a šel bych dělat něco co má smysl

9.4 Respondent č.4

1) Nejvíce mě zajímá, co Vás zaujalo na práci policejního psychologa?

Je to práce hodně různorodá, často v terénu. Zahrnuje tedy diagnostiku, a to i v terénních podmínkách, poradenskou činnost, expertní činnost pro různé složky policie a spolupráci s nimi, krizovou intervenci, krizové vyjednávání, lektorskou činnost ve vztahu k policistům i veřejnosti atd. Též mi přijde jako zajímavá zkušenost to, že u policie psycholog pracuje s lidmi, kteří většinou patří k nadprůměrně psychicky odolné části populace, zatímco na psychiatrii jsem se převážně setkával s tou méně odolnou částí populace. Myslím tím nemocné s psychickými problémy, nikoliv personál.

2) Policejní psycholog musí mít pro přijetí vystudovanou jednooborovou psychologii. Vzděláváte se nějakým způsobem i po přijetí? Jakým?

Jako policejní psycholog jsem absolvoval řadu speciálních kurzů. Na začátku pochopitelně základní odbornou přípravu policisty, tedy základy práva, kriminalistiky a další odborné předměty, včetně střelecké a služební přípravy. Postupem času pak kurzy komunikace a řešení konfliktů pomocí analýzy transakcí (u Švýcarské policie), kurz vyjednávání, posttraumatické pomoci a krizové intervence, telefonické pomoci v krizi, behaviorální analýzy, ale třeba i kurzy k jednotlivým používaným diagnostickým metodám, i jazykový kurz atd. U policie se řeší další vzdělávání pomocí kurzů, které většinou lektorsky zajišťují odpovídající odborníci z civilu, nebo z vyšších policejních škol, nebo z Policejní akademie ČR. Vedle toho mají policejní psychologové několikrát do roka (za normální situace) společné celostátní semináře, kde bývají školená různá aktuální témata.

3) O jaký druh školení mají policisté SKPV největší zájem?

Pokud jde o nás v rolích lektorů, tak podle našich zkušeností je největší zájem o témata týkající se stresu, mezilidských vztahů, krizové pomoci, komunikace obecně a komunikace s advokáty obviněných a před soudem. Policisté v průběhu trestního řízení musí komunikovat s obhájci obviněných a často pak bývají zvaní k soudu jako svědci obžaloby. Někteří z advokátů se pak pokoušejí pomocí různých úskoků a manipulací zpochybnit důkazy a svědectví, mařit dokazování, jak to známe z amerických filmů. Někdy tak činí ne zrovna férovými způsoby. Učíme policisty, jak včas takové manipulace rozpoznat a jak na ně reagovat.

4) Všichni mluví a píšou o vlivu stresu na policisty, ale co Vy? Jakým způsobem se vyrovnáváte se stresem?

Myslím si, že nejpřirozenějším způsobem vyrovnávání se stresem je snažit se vnímat problémy spíše pozitivně, tedy jakási sebevýchova k pozitivnímu životnímu postoji a myšlení. Dále sport a pěstování mimoprofesionálních zálib, stejně tak udržování dobrých mezilidských vztahů. Často se policejní psycholog při krizových intervencích setkává s temnějšími stránkami života, s lidským neštěstím, které ho pochopitelně nenechává lhostejným. Pak pomáhá promluvit si o tom s kolegyněmi a kolegy.

5) Jakým způsobem probíhá spolupráce s policisty v rámci vyšetřování trestného činu? Volají Vás jako konzultanta, nebo pracujete přímo na oddělení?

Policisté většinou u nás v kraji psychologa přívou jako konzultanta. Jsou někteří kriminalisté a vyšetřovatelé, kteří s psychology spolupracují více než jiní.

6) V jakých případech jste zapojeni do vyšetřování trestných činů?

Bývají to případy, kdy jsou třeba oběťmi děti, nebo ženy. U jejich výsledků pak často asistuje žena psycholožka. Dále nás zvu k případům, které jsou nějak

psychologicky zajímavé, nápadné, nebo budí podezření na nějakou psychopatologii.

7) S jakými problémy při vyšetřování trestných činů se na Vás policisté nejčastěji obrací?

Chtějí znát třeba stanovisko, jestli svědek nebo obviněný vykazují nějaké známky toho, že lžou. Nakolik jsou věrohodní, respektive jejich výpověď věrohodná. Někdy jde o případy, kdy je někdo důvodně podezřelý, ale důkazy proti němu nejsou zatím dostatečné. Chtějí vědět, jestli chování možného pachatele odpovídá tomu, jak by se choval ve stejné situaci dotyčný podezřelý. Někdy ale i chtějí znát názor psychologa, jaká je asi osobnost neznámého pachatele trestného činu, jehož chování vykazuje podle získaných stop nějaké psychologické nápadnosti.

8) Jaké metody využíváte při vyšetřování trestných činů?

Jde vlastně o kombinaci psychologického úsudku, diagnostické zkušenosti a některých poznatků behaviorální analýzy. Ideální je spolupráce zkušeného kriminalisty s psychologem. Někteří kriminalisté jsou výbornými praktickými psychology. Kombinace jejich profesní zkušenosti se znalostmi psychologa je optimální. Východiskem bývá klást si otázky, jak se při činu pachatel choval, proč se tak choval a co to o něm říká, o jeho mentální úrovni, osobnosti, případné psychopatologii, v jakém sociálním prostředí se pravděpodobně pohybuje a podobně. Zejména jsou pro nás užitečné ty detaily jeho jednání, které nejsou racionální, které jsou psychologicky nezvyklé a nápadné. Někdy je vytipován podezřelý, nebo více podezřelých a pak se lze ptát, na kterého z nich chování neznámého pachatele nejvíce „sedí“. Behaviorální analýza není důkazem ale spíše taktickou informací pro kriminalisty.

9) K jakým výsledkům Vás zvou?

Jak jsem již říkal, nejčastěji žádají pomoc psycholožky u výsledku dětí a dospívajících, dále u znásilněných žen. Psycholog potom někdy bývá i u výsledků, kde jsou důvody k pochybnostem o pravdivosti a motivaci výpovědi, či dokonce

o duševním zdraví vypovídající osoby. Také někdy v případě výslechů zvlášť zranitelných obětí. Například seniorů.

10) Konzultují s Vámi policisté taktiku výslechů?

Někdy se to děje v případech, které jsem uvedl v předcházející odpovědi.

11) Jak se podílíte na profilování pachatele a v jakých případech? Máte s profilováním vlastní zkušenost?

Vždy jde o spolupráci s kriminalisty, někdy i s policistou, který slouží na základním útvaru a vyšetřuje daný čin. Ze zajímavých případů můžu uvést spolupráci s kriminalistou z našeho krajského ředitelství na profilu pachatele několika nebezpečných útoků pomocí nástražných výbušných systémů, který dokonce psal policii anonymní dopisy. Když byl později dopaden, ukázalo se, že byl jeho psychologický profil poměrně přesný. Dalším zajímavým případem byla rok trvající série nesmyslných útoků na jednu rodinu u nás v kraji. Ukázalo se, že pachatelem byl partner dcery majitelů domku. Trpěl bájevitou lhavostí a těmi útoky si budoval v rodině pozici jakoby ochránce ohrožené rodiny. Dalším případem byla série anonymních útoků na představitele jedné obce. S kolegyní jsme analyzovali chování neznámého pachatele, včetně anonymních textů. Podezřelý byl později odsouzen za jinou závažnější trestnou činnost s tím nesouvisející, ale také se ukázalo, že jsme se psychologickou charakteristikou trefili, včetně toho, že byl nadprůměrně inteligentní.

12) Co je podle Vás nejdůležitější při sestavování profilu pachatele?

Myslím, že nejdůležitější je spolupráce se zkušeným policistou a pochopitelně podrobná znalost případu, okolností a chování pachatele i případné oběti. Diskutujeme, vzájemně si vyjasňujeme a korigujeme své názory a postřehy. I pro psychologa je to velmi cenná zkušenost. Psycholog by neměl vystupovat v roli experta, který všechno ví a zná, ale spíše v roli konzultanta. V těchto případech se pohybuje v prostoru, který je „parketou“ především kriminalisty.

13) Máte osobní zkušenost s vyšetřováním sériových vražd? Pokud ano, popište prosím případ

Nemám. I když byly u nás v kraji vyšetřovány nejméně tři případy sériových vražd (manželé Stodolovi, „heparinový vrah“ Zelenka, manželé Janákoví), tak jsme na těchto případech s policisty nikdo z nás nespolupracovali. Pachatelé byli v rámci trestního řízení vyšetřeni a posuzování soudními znalci.

14) Jak Vás vnímají policisté, se kterými spolupracujete? Myslí si, že je Vaše práce přínosná?

Domnívám se, že ti policisté, kteří nás opakovaně občas zvou ke spolupráci, tak pravděpodobně považují naši práci za přínosnou. Jinak by nás ke spolupráci nezvali. Nemají povinnost spolupracovat s psychologem. Myslím si, že by ani formálně neměli mít takovou povinnost, že by to bylo věci na škodu. Je to hodně o osobních vztazích s konkrétními kolegy.

15) Myslíte si Vy, že je Vaše práce přínosná?

Myslím si, že ano. Dělal jsem práci policejního psychologa více jak 26 let, tak kdybych si to nemyslel,

9.5 Respondent č.5

1) Nejvíce mě zajímá, co Vás zaujalo na práci policejního psychologa?

Práce s relativně normálními, zdravými lidmi (tzn. zdravotně, fyzicky a osobnostně způsobilými osobami) Šíře a různorodost práce.

2) Policejní psycholog musí mít pro přijetí vystudovanou jednooborovou psychologii. Vzděláváte se nějakým způsobem i po přijetí? Jakým?

V rámci organizace máme možnost absolvovat celou řadu školení, kurzů, výcviků, instrukčně metodických zaměstnání atd. Samozřejmě absolvuji kurzy i mimo organizaci, sebevzdělávám se.

3) O jaký druh školení mají policisté SKPV největší zájem?

To je individuální. Vždy je to na domluvě dle jejich konkrétních potřeb.

4) Všichni mluví a píšou o vlivu stresu na policisty, ale co Vy? Jakým způsobem se vyrovnáváte se stresem?

Snažím se, jak se dá – psychohygiena, relaxace, pohyb, turistika, setkávání s přáteli...

5) Jakým způsobem probíhá spolupráce s policisty v rámci vyšetřování trestného činu? Volají Vás jako konzultanta, nebo pracujete přímo na oddělení?

Dle aktuální potřeby mě volají jako konzultanta.

6) V jakých případech jste zapojeni do vyšetřování trestných činů?

Opět dle aktuální potřeby kriminalistů – např. asistence při výslechu.

7) S jakými problémy při vyšetřování trestných činů se na Vás policisté nejčastěji obrací?

Asistence při výslechu, konzultace při sdělování nepříjemných zpráv, strategie v jednání obětí trestného činu apod.

8) Jaké metody využíváte při vyšetřování trestných činů?

Nevyšetřuji trestné činy, to přísluší policistům zařazeným na SKPV či jiných útvech k tomu určených.

9) K jakým výsledkům Vás zvou?

Např. k výslechu dětí.

10) Konzultují s Vámi policisté taktiku výslechů?

Mají tu možnost.

11) Jak se podílíte na profilování pachatele a v jakých případech? Máte s profilováním vlastní zkušenost?

Na profilování pachatelů se nepodílím, vlastní zkušenost s tímto nemám.

12) Co je podle Vás nejdůležitější při sestavování profilu pachatele?

Nesestavuji profil pachatele. Nejdůležitějších aspektů při sestavování profilu je hodně. Tuto problematiku řeší behaviorální analýza.

13) Máte osobní zkušenost s vyšetřováním sériových vražd? Pokud ano, popište prosím případ

Nemám osobní zkušenost.

14) Jak Vás vnímají policisté, se kterými spolupracujete? Myslí si, že je Vaše práce přínosná?

To je otázka spíše na policisty. Věřím, že má práce je pro ně přínosem.

15) Myslíte si Vy, že je Vaše práce přínosná?

Pevně věřím, že ano. Pokud by tomu tak nebylo, musel bych změnit zaměstnavatele

9.6 Vyhodnocení strukturovaného rozhovoru

V této části shrnu všechny rozhovory a postupně najdu odpovědi na výzkumné otázky, které jsem si stanovila na začátku.

První otázka: Co Vás zaujalo na práci policejního psychologa?

Tato otázka mě zajímala hned od začátku, tak jsem se rozhodla ji dát mezi první otázky. Každý z respondentů odpověděl něco trochu jiného, ale všechny odpovědi se shodly v šíři odborného záběru, rozmanitosti práce a řešení krizových a mimořádných událostí. Zajímavé je, že 2 respondenti zmínili jako zajímavou zkušenost práci s „normálními, zdravými“ lidmi (tzn. Zdravotně, fyzicky a osobnostně způsobilými osobami) a s „psychicky odolnou částí populace“, což by mě vůbec nenapadlo jako jeden z aspektů. Možná proto, že v běžném životě potkáváme lidi s různým stupněm psychické odolnosti, ale práce policejního psychologa vysokou psychickou odolnost vyžaduje.

Druhá otázka: Vzděláváte se nějakým způsobem i po přijetí? Jakým?

Zajímalo mě to hlavně z toho důvodu, že mi práce policejního psychologa přijde jako profese, ve které se musíte stále učit a zdokonalovat a je to i jedna z výzkumných otázek. Policejní psychologové uvedli mnoho kurzů a výcviků z povinného profesního vzdělávání a seberozvoje. Nejčastěji to byl psychoterapeutický výcvik, výcvik v krizové intervenci, kurzy v psychodiagnostice, transakční analýze a behaviorální analýze. Další vzdělávání probíhá soukromě díky zájmu o různé psychologické disciplíny a témata.

Třetí otázka: O jaký druh školení mají policisté SKPV největší zájem?

Policisté ze služby kriminální policie a vyšetřování mají největší zájem o školení, která jim pomohou v komunikaci obecně. Jedná se o komunikaci s oběťmi trestných činů, s pozůstalými, výslech nezletilých dětí, komunikace s advokáty obviněných a před soudem.

Čtvrtá otázka: Jakým způsobem se vyrovnáváte se stresem?

Tato otázka mě zajímala hlavně kvůli tomu, že jsem narazila na spoustu publikací, ve kterých se zmiňovali o stresu policistů, ale nikde o stresu policejních psychologů. Všichni respondenti uvedli, že dbají na určitou formu psychohygieny např. sport, procházky v přírodě, zdravý životní styl a kontakty s rodinou. Ráda bych zde uvedla část odpovědi respondenta č.3, který uvedl jako jeden z hlavních zdrojů stresu „Zaměření na

bezchybný výkon činnosti, včetně vysoké odpovědnosti za správnost našich rozhodnutí (odborná psychologická vyjádření, závěry, rozhodnutí, analýzy,...)“. To je jeden z důvodů, proč musí být policejní psycholog psychicky odolný. Musí být člověk sebevědomý, který si stojí za svým názorem, svými znalostmi a rozhodnutím.

Pátá otázka: Jakým způsobem probíhá spolupráce s policisty v rámci vyšetřování trestného činu? Volají Vás jako konzultanta, nebo pracujete přímo na oddělení?

Policejních psychologů, kteří pracují přímo na oddělení je velmi málo, takže jsou většinou přizváni jako konzultanti. Když policista vyhodnotí účelnost spolupráce s policejním psychologem, tak ho zavolá. Jeden z respondentů odpověděl, že s nimi při vyšetřování trestných činů policisté vůbec nekonzultují. Jeden respondent také uvedl, že někteří kriminalisté a vyšetřovatelé spolupracují s psychology více než jiní. Řekla bych tedy, že jde i o zkušenost, kterou vyšetřovatelé získávají při spolupráci s policejními psychology.

Šestá otázka: V jakých případech jste zapojeni do vyšetřování trestných činů?

To je další výzkumná otázka, kterou jsem stanovila. Respondenti odpovídali, že jsou zapojeni do vyšetřování hlavně pokud policisté potřebují odborný názor, při práci s obětí, svědky nebo s pozůstalými, asistence u výslechu problematické, psychosociálně nezralé (nezletilé dítě nebo mentálně retardovaná osoba) nebo duševně nemocné osoby. Jeden respondent odpověděl, že v žádných.

Sedmá otázka: S jakými problémy při vyšetřování trestných činů se na Vás policisté nejčastěji obrací?

Psychologové nejčastěji odpovídali, že se na ně policisté obrací hlavně s otázkami věrohodnosti, když chtějí vědět, jestli svědek nebo obviněný lže. Dalším důvodem je taktika postupu. Jeden respondent odpověděl, že se na ně policisté s žádnými problémy neobrací.

Osmá otázka: Jaké metody využíváte při vyšetřování trestných činů?

Tato otázka je další výzkumnou otázkou. Bohužel asi 3 respondenti mi špatně rozuměli, nebo jsem měla otázku formulovat jinak. Většina respondentů uvedla že žádné metody nevyužívají, protože vyšetřování vede policejní orgán a ne oni. Ostatní odpověděli, že používají rozhovor, pozorování a analýzu produktů. Jeden uvedl

kombinaci psychologického úsudku, diagnostické zkušenosti a některých poznatků behaviorální analýzy.

Devátá otázka: K jakým výsledkům Vás zvou?

Všichni respondenti odpověděli, že jsou zváni hlavně k výsledkům dětí a dospívajících, obětí trestných činů (např. znásilněných žen), svědků a pozůstalých, u mentálně retardované osoby nebo u zvláště zranitelných obětí, což jsou například senioři.

Desátá otázka: Konzultují s Vámi policisté taktiku výsledků?

Většina uvedla že policisté konzultují taktiku výsledků u případů, které jsou uvedené výše u otázky číslo 9. Jeden uvedl, že s nimi policisté taktiku výsledku nekonzultují a jeden, že mají tu možnost.

Jedenáctá otázka: Jak se podílíte na profilování pachatele a v jakých případech? Máte s profilováním vlastní zkušenost?

Tato otázka je další výzkumnou otázkou. Pouze dva respondenti uvedli, že se nějakým způsobem podíleli na psychologickém profilování pachatele. Ostatní uvedli, že s profilováním vlastní zkušenosti nemají a že u nás v České republice to ani není potřeba. Jsou na psychologické profilování pachatele vyškoleni, jenže u nás není moc případů, u kterých by byl psychologický profil pachatele potřebný.

Dvanáctá otázka: Co je podle Vás nejdůležitější při sestavování psychologického profilu pachatele?

Policejní psychologové se zde shodli, že nejdůležitější je získat o případu co nejvíce informací a detailů, které se pak dávají do souvislostí. Hodně důležitá je také objektivita a kritický přístup k získaným informacím. Klíčovou je i spolupráce se zkušeným policistou, konzultace všech názorů a postřehů. Jeden respondent odpověděl, že neví.

Třináctá otázka: Máte osobní zkušenost s vyšetřováním sériových vražd?

Tuto otázku jsem sem zařadila hlavně ze zvědavosti. Jedna respondentka uvedla, že měli případ, který by mohla označit za sériového vraha, ale práce psychologa v rámci tohoto případu byla spíše zaměřena na péči o pozůstalé. Vrah byl hned dopaden. Jeden respondent uvedl, že i když se v jejich kraji vyšetřovali sérioví vrazi, tak na těchto případech nespolečně pracovali. Ostatní respondenti nemají žádné zkušenosti s vyšetřováním sériových vražd.

Čtrnáctá otázka: Jak Vás vnímají policisté, se kterými spolupracujete? Myslí si, že je Vaše práce přínosná?

To je poslední výzkumná otázka, kterou jsem si stanovila. Zda je práce policejních psychologů přínosná podle policistů zaleží hlavně na zkušenosti. Podle někoho přínosná je, podle někoho není, někteří policisté mají s policejními psychology dobrou zkušenost a někteří zase ne. Policisté nemají povinnost spolupracovat s policejním psychologem.

Patnáctá otázka: Myslíte si Vy, že je Vaše práce přínosná?

Všichni respondenti samozřejmě odpověděli Ano. Uvádí, že kdyby to tak nebylo tak už dávno dělají něco jiného. Jedna respondentka odpověděla, že vzhledem k její náročnosti by ji jinak nebyla schopná tak dlouho vykonávat. Myslím tedy, že je velmi důležité věřit v to, co děláte. Zdá se, že i když je práce policejního psychologa velmi náročná, tak když věříte v to, že je přínosná, jste ochotni ji nadále vykonávat.

Závěr

Profesi policejního psychologa vnímám jako velmi zajímavou, a proto jsem ráda, že jsem si toto téma vybrala. Nebylo snadné o ní psát, hlavně kvůli tomu, že nemáme mnoho českých autorů zabývajících se touto problematikou. Hlavním problémem bylo téma psychologického profilování pachatelů trestných činů, které je u nás v České republice celkem neznámé a po napsání této práce musím uznat, že je to i zbytečné. Psychologické profilování pachatelů trestných činů se využívá hlavně u sériových znásilnění, loupeží a vražd. U nás jsou tyto případy zcela výjimečné, proto není potřeba policejní psychology na tuto metodu nějak více připravovat. Pravdou je, že v rámci náplně práce policejního psychologa je u nás asi nejvíce užitečná krizová intervence a provádění psychologických vyšetření v rámci personálního výběru. Přesto jsem ráda, že jsem psala o roli, kterou má policejní psycholog, když je zapojen do vyšetřování trestného činu. Existuje mnoho témat bakalářských prací, která jsou omílána pořád dokola, takže jsem si chtěla vybrat něco, co bude nějakým způsobem netradiční a zajímavé.

Kvůli strukturovaným rozhovorům s policejními psychology jsem kontaktovala všechna krajská ředitelství Policie ČR. Překvapilo mě, že mi hodně krajských ředitelství kontakty poskytlo. Větší problém byl s policejními psychology. Většina mi ani neodepsala na email, a trvalo delší dobu, než jsem získala těch pět policejních psychologů, kteří byli ochotni mi rozhovor umožnit. Každopádně jsem velmi vděčná, že se našli takoví, kteří byli ochotni mi pomoci. Hlavním důvodem, proč jsem zvolila strukturovaný rozhovor je momentální situace, ve které se nacházíme. Otázky jsem proto rozesílala emailem a poté je vložila do praktické části bakalářské práce. Vyhodnocení otázek strukturovaného rozhovoru by nám mělo pomoci získat lepší představu o tom, jak práce policejního psychologa vypadá, jak spolupracují s policisty při vyšetřování trestných činů a jaké metody při tom používají. Dalším zjištěním je fakt, jak pracují policejní psychologové u nás v České republice oproti jiným zemím. Také už konečně můžeme vidět rozdíl mezi policejním psychologem v kriminálních seriálech v televizi, a skutečným policejním psychologem.

Tato práce je bohužel opravdu hodně obecná a téma je probráno vážně jen povrchově. Je tu mnoho témat, která jsem třeba pouze zmínila, ale neměla jsem prostor je rozvést a jsou tu takové, které jsem nezmínila vůbec. Mým cílem bylo stručně charakterizovat práci policejních psychologů a jejich případné zapojení do vyšetřování trestných činů a myslím, že to jsem zvládla.

Seznam použité literatury

Monografie:

- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4.
- DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie masových vrahů: příběhy temné duše a nemocné společnosti*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5599-1.
- DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie sériových vrahů: 200 skutečných případů brutálních činů sériových vrahů současnosti*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4371-4.
- HERETIK, Anton. *Forenzná psychológia*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. ISBN 80-10-00341-7.
- HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Praha: Jaroslav Hofman, 2010. ISBN 978-80-904379-0-6.
- KEBZA, Vladimír a Iva ŠOLCOVÁ. *Syndrom vyhoření: (informace pro lékaře, psychology a další zájemce o teoretické zdroje, diagnostické a intervenční možnosti tohoto syndromu)*. 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. ISBN 80-7071-231-7.
- MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-8422-9.
- ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-236-2.

Články:

- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*. 2007, **2007**(1), 9-20. ISSN 1210-9150.
- POLIŠENSKÁ, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*. 2008, **2008**(4). ISSN 1210-9150.

- PROTIVINSKÝ, Miroslav. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika*. 2007, **2007**(1).

Právní předpisy:

- Pokyny policejního prezidenta č.231/2016, o psychologických službách

Internetové zdroje:

- AINSWORTH, Peter B. *Psychology and Policing* [online]. Portland, Oregon: Willan Publishing, 2002 [cit. 2021-04-08]. ISBN 1-903240-45-X. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=sVmk3zUHyfgC&oi=fnd&pg=PP2&dq=ainsworth+psychology+and+policing&ots=DPMeWLQd66&sig=qjHHrlqWEAphMINyf4XnsGA9kiw&redir_esc=y#v=onepage&q=ainsworth%20psychology%20and%20policing&f=false
- BOUKALOVÁ, Hedvika. Psychologové pomáhají kriminalistům. *Psychologie dnes* [online]. 2005, **2005**(2) [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/psychologie-dnes/82326/psychologove-pomahaji-kriminalistum>
- HROMÁDKOVÁ, Adéla. Psychologie v právu: Psychologické profilování – novodobé věštění nebo účinný nástroj nápomocný vyšetřování? *Eprávo* [online]. 2021 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/psychologie-v-pravu-psychologicke-profilovani-novodobe-vesteni-nebo-ucinny-nastroj-napomocny-vysetrovani-112334.html>
- Oddělení psychologických služeb – Policie České republiky. Úvodní strana – Policie České republiky [online]. Copyright © 2021 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 04.04.2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/oddeleni-psychologickych-sluzeb.aspx>
- POLIŠENSKÁ, Veronika A. Forenzní psychologie v české psychologické literatuře – náhled do historie do začátku druhé světové války. *E-psychologie* [online]. 2019, **13**(1), 32-47 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://e-psycholog.eu/pdf/polisenska.pdf>

- VETKOVSKÁ, Alexandra. Policejní psycholožka pro Blesk.cz: Prozradila, jak prokoukla sériového znásilňovače. *Blesk* [online]. 2016 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/414281/policejni-psycholozka-pro-blesk-cz-prozradila-jak-prokoukla-serioveho-znasilnovace.html>
- VYMĚTAL, Štěpán, Vladimír VOSKA, Ondřej TOMAN, Jana JUNGWIRTOVÁ a Karel URBAN. *Možnosti psychologické podpory v Policii ČR* [online]. Praha: THEMIS, 2010 [cit. 2021-04-06]. ISBN 978-80-7312-065-8. Dostupné z: file:///C:/Users/stepa/Downloads/Moznosti_psychologicke_podpory_v_Policii_CR.pdf